

Jerzy Ładysz, Sławomir Czetwertyński

BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE NA LITWIE W OKRESIE TRANSFORMACJI SYSTEMOWEJ

1. Ogólne uwarunkowania napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na Litwę

W ostatnich latach obserwujemy znaczne zwiększenie atrakcyjności Litwy dla inwestorów zagranicznych. Gospodarka litewska jest coraz lepiej przygotowana do absorpcji kapitału zagranicznego i stwarza coraz lepszy klimat inwestycyjny. Na Litwie od momentu odzyskania niepodległości w 1991 r. działają procedury demokratyczne. W czerwcu 2004 r. na Litwie po raz pierwszy w Europie Środkowo-Wschodniej zakończył się proces usuwania prezydenta z urzędu. W lipcu 2004 r. litewski Sejm dokonał zmian w konstytucji: wprowadzono zasadę nadrzędności prawa unijnego nad prawem krajowym.

Litwa jest największym z trzech państw bałtyckich¹, jej powierzchnia wynosi 65,3 tys. km². Dopiero w czerwcu 2003 r. Litwa zakończyła proces ratyfikacji granic z sąsiadami. Według danych Departamentu Statystyki RL Litwę zamieszkuje 3389,9 tys. osób [Serwis Informacyjny Urzędu... 2006], z czego 83,5% stanowią Litwini. Gęstość zaludnienia wynosi 56,9 osoby na km². Liczba mieszkańców Litwy ciągle się zmniejsza – w okresie 1992-2005 zmalała o 270 tys. osób.

Litwa ma bardzo mało własnych surowców naturalnych. Istnieją tu niewielkie złoża ropy naftowej i gazu, odkryte w wyniku eksploatacji torfu i materiałów budowlanych (wapna, piasku, żwiru, gliny). Występują niewielkie złoża rud metali, co powoduje, że przemysł Litwy jest w wysokim stopniu zależny od importu podstawowych surowców [Litwa. Przewodnik po... 2005, s. 4].

W gospodarce Litwy w okresie powojennym zaszły zasadnicze zmiany. Przed drugą wojną światową Republika Litewska była krajem wybitnie rolniczym, wytwarzającym głównie produkty rolno-spożywcze. Po wojnie władze radzieckie

¹ Często spotykane w literaturze przedmiotu pojęcie „trzy państwa bałtyckie” oznacza trzy republiki bałtyckie znajdujące się w regionie Morza Bałtyckiego, tj. Litwę, Łotwę i Estonię, które odzyskały niepodległość na początku lat dziewięćdziesiątych po długim okresie przymusowego włączenia ich do ZSRR.

przeprowadziły fundamentalne zmiany ustrojowe. W ciągu kilku lat zlikwidowano prywatne gospodarstwa chłopskie, a w ich miejsce utworzono kołchozy. Przemysł litewski rozwijał się jako część składowa kompleksu gospodarki narodowej ZSRR. Ze względu na dogodnie położenie i stosunkowo, w porównaniu z innymi regionami ZSRR, rozwiniętą infrastrukturę przemysłową Litwa stała się miejscem wzmożonej ekspansji kapitału radzieckiego. W wyniku przymusowej industrializacji ponad wszelką miarę został rozbudowany potencjał przemysłowy republiki. Cechą charakterystyczną uprzemysłowienia była dominacja przemysłu środków produkcji kosztem niedorozwoju przemysłu środków konsumpcji. W 2004 r. w strukturze sektorowej gospodarki litewskiej przemysł zajmował 20,4%, rolnictwo – 6,2%, usługi – 73,4% [*Litwa. Przewodnik dla...* 2005, s. 20].

Po ogłoszeniu niepodległości 11 marca 1990 r., w wyniku decyzji politycznych oraz naturalnego procesu rozpadu dawnych powiązań gospodarczych, nastąpiło wyraźne osłabienie stosunków gospodarczych Litwy z Rosją. Rozpoczął się proces transformacji ustrojowej, istotą którego była zmiana struktury własnościowej w gospodarce. Kontrowersyjny program powszechnej prywatyzacji przeprowadził głęboką restrukturyzację gospodarki, w wyniku czego nastąpiło przejęcie sił wytwórczych przez sektor prywatny², deregulacja procesów gospodarczych, sformowanie się wolnego rynku wewnętrznego oraz przeorientowanie się na nowe zagraniczne rynki zbytu, w tym przede wszystkim rynki Europy Zachodniej. Zerwanie ustalonych od lat więzi gospodarczych oraz związana z tym utrata rosyjskiego rynku w pierwszych latach procesu transformacji gospodarki spowodowały znaczny spadek podstawowych wskaźników makroekonomicznych. W końcu roku 1991 gospodarka litewska znajdowała się w stanie głębokiej recesji. Spadek produkcji pogłębiała utrata rynków zbytu oraz zakłócenia w dostawach i brak części zamiennych. Towarzystwo temu gwałtowne nasilenie się inflacji, która następnie przerodziła się w hiperinflację. W wyniku postępującej deprecjacji dochodów i zasobów pieniężnych ubożały coraz szersze kręgi społeczeństwa. Przełomowy okazał się rok 1994, po którym gospodarka litewska weszła we wzrostową fazę cyklu koniunkturalnego.

Osiągnięte w ostatnich latach wskaźniki tempa wzrostu gospodarczego na Litwie potwierdzają utrzymującą się dobrą kondycję gospodarki litewskiej. Na Litwie utrzymują się wysoki wzrost PKB, niski poziom inflacji, dobra dynamika eksportu (choć saldo obrotów jest nadal ujemne), przybywa coraz więcej inwestorów zagranicznych, zmniejsza się bezrobocie, a poprzez poprawę sytuacji na rynku wewnętrznym rośnie poziom konsumpcji (tab. 1). Litwa skutecznie stabilizuje system finansów publicznych. Od stycznia 2001 r. kurs wymiany waluty narodowej – lita – na euro pozostaje na stałym poziomie – 3,45 LTL/EUR³. W czerwcu

² Już w 2003 r. sektor prywatny wytworzył 82% litewskiego PKB. Zob. szerzej: [*Lietuvos ekonomikos...* 2004].

³ Do 2002 r. obowiązywał stały kurs wymiany lita i dolara (1:4). Od 2 lutego 2002 r. lit został powiązany z euro (1 EUR = 3,4528 LTL), kursy wymiany lita na inne waluty, w tym na USD, są płynne. Zob. szerzej: [Serwis Informacyjny Narodowego... 2006].

2004 r. Litwa przystąpiła do mechanizmu ERM II. Zastąpienie lita unijnym euro jest planowane na 1 stycznia 2008 r. Litewski rynek pracy charakteryzuje się stosunkowo dobrze wykształconą siłą roboczą. Ponad 20,2% ogółu populacji ma wyższe uniwersyteckie wykształcenie, 24,4% – specjalistyczne (techniczne).

Tabela 1. Wybrane wskaźniki makroekonomiczne Litwy w latach 1995-2006

Lata	PKB	Wzrost PKB	PKB <i>per capita</i> według kursu walutowego	BIZ	Eksport	Inflacja	Bezrobocie
	(mln euro)	(%)	(euro)	(mln litów)		(%)	
1995	5 018,9	–	1 383,0	–	–	35,7	6,1
1996	6 532,5	105,1	1 813,8	2 801,2	–	13,1	7,1
1997	8 835,0	108,5	2 471,2	4 162,5	10 425,3	8,4	5,9
1998	9 949,8	107,5	2 803,3	6 501,2	10 748,1	2,4	6,4
1999	10 223,5	98,5	2 901,0	8 252,1	9 274,7	0,3	8,4
2000	12 347,6	104,1	3 528,4	9 337,3	12 150,1	1,4	11,5
2001	13 552,6	106,6	3 893,0	10 661,9	14 315,0	2,0	12,5
2002	15 018,4	106,9	4 329,2	13 183,8	15 475,0	-1,0	11,3
2003	16 451,6	110,3	4 762,8	13 699,4	17 739,9	-1,3	8,1
2004	18 126,4	107,3	5 276,0	16 192,6	20 753,6	2,9	6,8
2005	20 621,0	107,6	6 039,6	23 895,8	25 631,0	2,7	4,8
2006	–	106,4*	–	23 571,6*	3 384,0**	0,8**	3,2**

* Dane za III kwartał 2006 r.,

** dane za listopad 2006 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Urzędu Statystycznego Litwy oraz [Serwis Informacyjny Narodowego... 2006].

Litwa od lat konsekwentnie realizuje politykę integracji z UE, wypełniając polityczne i gospodarcze kryteria członkostwa w tej organizacji. W ramach dostosowywania systemu podatkowego do krajów UE w roku 2002 przyjęto nową ustawę podatkową, wprowadzono obniżenie podatku dochodowego od osób prawnych, z równoczesną likwidacją niektórych ulg, oraz wprowadzono szybszą amortyzację. Zmiana wysokości opodatkowania podmiotów prawnych spowodowała, że gospodarka litewska jest jedną z najbardziej liberalnych gospodarek Europy. Stawka podatku dochodowego dla litewskich i zagranicznych osób prawnych wynosi 15%. Podmioty zagraniczne uzyskujące dochód na terytorium RL poprzez działalność inną niż „stałe przedstawicielstwo” opodatkowane są według stawki 10%. Dywidendy są opodatkowane według stawki 15%. Dla małych przedsiębiorstw (zatrudniających do 10 osób i mających obrót roczny do 500 000 LTL) stosowana jest tzw. ulga amortyzacyjna i stawka wynosi 13%.

Większość stosowanych wcześniej ulg w zakresie działalności inwestycyjnej została ograniczona 1 stycznia 2002 r., z wyłączeniem specjalnych stref ekonomicznych i udzielania gwarancji na pożyczki lub kredyt zaciągnięty na realizację

inwestycji. Wierzycielom litewskim i zagranicznym, którzy udzielili kredytu lub pożyczki na realizację projektów inwestycyjnych, mogą być udzielane gwarancje państwowe (samorządowe) zgodnie z przepisami określonymi przez rząd RL i o wartości nie mniejszej niż 200 mln litów [Litwa. *Przewodnik dla...* 2005, s. 75].

2. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w świetle prawa litewskiego

Litewskie prawo dotyczące bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) jest liberalne i zgodne z międzynarodowymi standardami. Dla inwestycji zagranicznych są otwarte wszystkie dziedziny gospodarki litewskiej, z wyjątkiem tych, które ze względu na dobro narodowe podlegają zakazom lub ograniczeniom na mocy ustaw. Reguluje to m.in. ustawa o dziedzinach działalności objętych zakazem lub ograniczeniem dla inwestorów zagranicznych. Prawo zabrania inwestowania kapitału zagranicznego przede wszystkim w dziedzinach strategicznych związanych z bezpieczeństwem narodowym.

Do najważniejszych aktów prawnych regulujących inwestycje zagraniczne można zaliczyć: Kodeks cywilny, ustawę o inwestycjach (z 7 lipca 1999 r. wraz z poprawkami), ustawę o przedsiębiorstwach (z 8 maja 1990 r.), ustawę o spółkach akcyjnych (z 13 grudnia 2003 r.), a także ustawę o koncesjach (z 10 sierpnia 1996 r.).

Litewska ustawa o inwestycjach definiuje bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako inwestycje rządów innych państw, organizacji międzynarodowych oraz zagranicznych osób fizycznych i prawnych w Republice Litewskiej. Inwestycje te mogą polegać na tworzeniu nowych podmiotów gospodarczych lub przejmowaniu udziałów kapitałowych w już zarejestrowanych krajowych podmiotach gospodarczych przez podmioty zagraniczne. Dotyczy to również reinwestycji, pożyczek dla podmiotów gospodarczych, w których pożyczkodawca ma udziały – tzw. pożyczek warunkowych, których celem jest ustanowienie lub utrzymanie długookresowych bezpośrednich relacji między zagranicznym pożyczkodawcą a krajowym podmiotem gospodarczym, a rozmiary kapitału pożyczkowego dają inwestorowi zagranicznemu możliwość kontroli lub wywierania znacznego wpływu na dany podmiot krajowy [*Law on Investments...* 1999].

Wspomniana ustawa precyzuje także pojęcie bezpośredniego inwestora zagranicznego. Jest to osoba fizyczna, spółka prywatna bądź państwowa, rząd, grupa osób lub przedsiębiorstw, które kontrolują spółkę córkę, oddział lub przedstawicielstwo działające w kraju innym niż kraj inwestora [*Law on Investments...* 1999].

Konferencja Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD) definiuje bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako inwestycje o charakterze długoterminowych powiązań, opartych na posiadanych udziałach i sprawowanej kontroli między podmiotem-rezydentem w kraju ojczystym (bezpośredni inwestor zagraniczny lub tzw. spółka matka) a przedsiębiorstwem-rezydentem działającym w innym kraju (przedstawicielstwo zagraniczne filia lub tzw. spółka córka) [*World*

Investment Report... 2005, s. 297]. Zgodnie z wytycznymi Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) spółki będące podmiotem bezpośrednich inwestycji zagranicznych definiuje się jako spółki, w których inwestor zagraniczny ma przynajmniej 10% udziałów lub prawo głosu. Pojęcie BIZ zakłada, że zagraniczny inwestor ma istotny wpływ na działalność przedsiębiorstwa-rezydenta w innej gospodarce. Tego typu inwestycje zawierają zarówno początkową transakcję przepływu kapitału między przedsiębiorstwami stanowiącą podstawę dalszych relacji, jak i transakcje będące konsekwencją tego działania, zachodzące między nimi a innymi powiązаныmi podmiotami. BIZ mogą być realizowane przez indywidualnych przedsiębiorców bądź przez środowiska gospodarcze.

Zgodnie z informacjami podawanymi przez litewski urząd statystyczny zarówno inwestycje w fazie początkowej, jak i transakcje będące ich konsekwencjami, a zachodzące między inwestorem zagranicznym a krajowym przedmiotem inwestycji, są traktowane jako bezpośrednie inwestycje zagraniczne. W świetle prawa litewskiego można wyodrębnić następujące formy bezpośrednich inwestycji zagranicznych:

- udział inwestora zagranicznego w kapitale zakładowym spółki, który m.in. daje mu prawo głosowania (np. posiadanie pakietu kontrolnego akcji),
- reinwestycje – część zysków należnych inwestorom, ale nie wypłacanych w formie dywidend, lecz zatrzymywanych przez spółki,
- długo- i krótkookresowe pożyczki udzielane przez inwestora zagranicznego podmiotowi będącemu celem inwestycji,
- inny kapitał spółki – dług handlowy inwestora względem podmiotu inwestycji, dywidendy naliczone, ale nie wypłacone, preferencyjne udziały bez prawa do aktywów spółki będących w likwidacji, oprocentowanie pożyczek itp.

Inwestor zagraniczny uprawniony jest do podjęcia działalności gospodarczej na obszarze Republiki Litewskiej na takich samych warunkach i w takim samym zakresie jak obywatele litewscy. Oznacza to, że zagraniczne osoby fizyczne lub prawne uprawnione są do samodzielnego założenia litewskiego podmiotu gospodarczego z kapitałem wniesionym w 100% przez inwestora zagranicznego lub też mogą uczestniczyć jako wspólnicy w istniejącym już litewskim podmiocie gospodarczym. W litewskiej praktyce gospodarczej bezpośrednie inwestycje zagraniczne występują najczęściej w formie:

- reprezentacji w zarządzie spółki,
- uczestnictwa w procesie zarządzania strategicznego i finansowego przedsiębiorstwem, wymiany kadry zarządzającej,
- transferów finansowych,
- udostępniania *know-how*, nowych technologii,
- udzielania długoterminowych pożyczek o stopie procentowej niższej od rynkowej.

Najczęściej wybieraną przez zagranicznych inwestorów formą organizacyjną są spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki akcyjne oraz filie i przedstawicielstwa. Filia przedsiębiorstwa zagranicznego z siedzibą na Litwie może prowadzić dzia-

talność handlowo-gospodarczą, zawierać kontrakty oraz podejmować zobowiązania tylko według pełnomocnictw udzielonych jej przez przedsiębiorstwo-założyciela. Za zobowiązania filii przedsiębiorstwo zagraniczne odpowiada całym swoim majątkiem. Przedstawicielstwo przedsiębiorstwa zagranicznego z siedzibą na Litwie nie może prowadzić działalności komercyjno-gospodarczej. Zarówno przedstawicielstwo, jak i filia nie mają osobowości prawnej. Procedura rejestracji przedsiębiorstwa zagranicznego trwa około miesiąca. Zarejestrowana firma staje się podmiotem gospodarczym Republiki Litwy i podlega przepisom prawnym obowiązującym na terenie RL. Majątek przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym musi być obowiązkowo ubezpieczony, a operacje finansowe należy prowadzić poprzez funkcjonujące na Litwie banki.

3. Dynamika i struktura bezpośrednich inwestycji zagranicznych na Litwie

Dane statystyczne dotyczące bezpośrednich inwestycji zagranicznych na Litwie są dostępne dopiero od 1991 r. Zgodnie z danymi litewskiego urzędu statystycznego, w 1991 r. BIZ w gospodarce narodowej były na poziomie 32 mln litów. W roku 1992 wzrosły one do 76 mln litów. Główną przyczyną tak niskiego poziomu inwestycji zagranicznych było duże ryzyko polityczne. Przejawiało się ono w niepewnej przyszłości politycznej Litwy, dużej zależności ekonomicznej od Rosji (szczególnie w sektorze energetycznym) i innych krajów Wspólnoty Niepodległych Państw oraz braku uregulowań prawnych będących bazą dla infrastruktury biznesowej.

Od roku 1993 następuje przyspieszony wzrost poziomu BIZ. W roku 1995 łączna ich wartość wzrasta do 1408 mln litów, jednakże wskaźnik BIZ *per capita* wynosił wtedy jedynie 379 litów na mieszkańca. Głównymi inwestorami były Niemcy, Wielka Brytania i Szwecja. W porównaniu z rokiem 1991 w pierwszym kwartale 2006 r. BIZ na Litwie wzrosły kilkaset razy. Szybszy rozwój zaobserwowano podczas drugiej fazy prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, kiedy utworzono preferencyjne regulacje prawne dotyczące inwestycji zagranicznych.

Wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w gospodarce litewskiej za pierwsze trzy kwartały 2006 r. wyniosła 23 571,6 mln litów, co stanowi prawie równowartość woluminu BIZ za cały 2005 r. (tab. 1), chociaż zauważalnie zmalało roczne tempo ich wzrostu. Według danych za okres od stycznia do czerwca 2006 r. BIZ stanowiły 38% w strukturze bilansu kapitałowego Litwy [*Lietuvos Respublikos...* 2006, s. 61]. Pozostałe pozycje bilansu kapitałowego Litwy to: inwestycje kapitałowe (*portfolio investment*) – 15%, pozostałe inwestycje (kredyty handlowe, depozyty walutowe oraz pozostałe zobowiązania) – 15% oraz zadłużenie zagraniczne – 32% [*Lietuvos Respublikos...* 2006, s. 61].

Wśród inwestorów zagranicznych na Litwie dominują obecnie Rosja, Dania i Szwecja. Porównywalnie dużo inwestycji pochodzi z Niemiec, Estonii i Finlandii. Ważnym partnerem pozostają Stany Zjednoczone (tab. 2). Łącznie ponad 100 krajów dotychczas dokonało inwestycji na Litwie.

Tabela 2. BIZ na Litwie według kraju pochodzenia w latach 2000-2006

Wyszczególnienie	1.01.2000		1.01.2002		1.01.2004		1.07.2006	
	mln litów	%	mln litów	%	mln litów	%	mln litów	%
Razem	8 252,1	100,0	10 661,9	100,0	13 183,8	100,0	23 571,6	100,0
Dania	801,0	9,7	1 982,9	18,6	2 261,9	17,2	3 587,0	15,2
Szwecja	1 443,9	17,5	1 720,6	16,1	2 016,3	15,3	2 827,1	12,0
Estonia	341,5	4,1	1 071,5	10,1	1 547,2	11,7	1 815,0	7,7
Niemcy	632,1	7,7	984,5	9,2	1 263,6	9,6	2 483,3	10,5
USA	1 103,2	13,4	882,6	8,3	1 141,9	8,7	714,2	3,0
Finlandia	872,1	10,6	619,4	5,8	814,7	6,2	1 660,4	7,0
Wielka Brytania	589,3	7,1	689,7	6,5	709,5	5,4	425,7	1,8
Rosja	114,3	1,4	167,1	1,6	687,3	5,2	4 963,7	21,1
Norwegia	314,8	3,8	399,2	3,7	388,5	2,9	542,4	2,3
Szwajcaria	456,2	5,5	342,6	3,2	373,6	2,8	413,5	1,7
Pozostałe kraje	1 583,7	19,2	1 801,8	16,9	1 970,3	15,0	4 139,3	17,7

Źródło: jak w tab. 1.

Struktura geograficzna BIZ na Litwie wskazuje na duży udział krajów zachodnio- i środkowoeuropejskich w łącznej wartości BIZ w kraju. Bezpośrednie inwestycje w RL w okresie od stycznia do czerwca 2006 r. z krajów członkowskich Unii Europejskiej wyniosły 68,6% BIZ na Litwie (tab. 3).

Tabela 3. Udział wybranych ugrupowań integracyjnych w BIZ na Litwie oraz BIZ pochodzących z Litwy, stan na koniec czerwca 2006 r.

Ugrupowania integracyjne	BIZ na Litwie (%)	BIZ z Litwy (%)
UE 25	68,6	64,5
UE 15	56,0	4,3
Strefa euro	26,8	1,4
EFTA	4,9	–
OECD	66,3	22,3
Wspólnota Niepodległych Państw	21,3	24,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [*Lietuvos Respublikos...* 2006, s. 96-97].

Jak wynika z zestawienia dokonanego w tab. 3, firmy litewskie jeszcze nie są na tyle konkurencyjne, aby inwestować w wysoko rozwinięte gospodarki zachodnioeuropejskie.

Z punktu widzenia władz lokalnych rozmieszczenie bezpośrednich inwestycji zagranicznych na obszarze kraju jest niekorzystne i stanowi zagrożenie narastania dysproporcji w rozwoju regionalnym. Według danych z 1 stycznia 2004 r. 64,4% BIZ zlokalizowano w Wilnie i okolicach, w 1996 r. wskaźnik ten wynosił 41,5%. Istotny wpływ na wzrost tego wskaźnika miała sprzedaż inwestorom zagranicznym krajowej spółki Lietuvos Telekomas i kilku innych strategicznych holdingów.

Większość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Wilnie i jego okolicach zrealizowano w handlu hurtowym i detalicznym, w sektorze pocztowym i telekomunikacyjnym oraz w przemyśle przetwórczym. W Kownie i Kłajpedzie natomiast zagraniczni inwestorzy są zainteresowani głównie przemysłem przetwórczym.

W skali kraju inwestorzy zagraniczni w największym stopniu zainteresowani są inwestycjami w [*Lietuvos Respublikos...* 2006, s. 61]: przemysł przetwórczy (przemysł spożywczy, rafinerie, przemysł chemiczny, drzewny, tekstylny i inny) – 36,1% BIZ na Litwie, pośrednictwo finansowe – 13,6%, handel – 12,3%, dostawy energii elektrycznej, gazu i wody – 11,8% oraz nieruchomości – 8,0%. Najaktywniejszymi inwestorami zagranicznymi są spółki handlowe pragnące zwiększyć sprzedaż dzięki systematycznie rosnącej sile nabywczej ludności. W porównaniu z końcem lat dziewięćdziesiątych stała się bardziej opłacalna dywersyfikacja inwestycji ze względu na różne rodzaje działalności gospodarczej. Coraz więcej inwestorów zagranicznych przyciąga finansowanie przemysłu spożywczego, pocztowego czy komunikacyjnego.

Odmienna jest struktura bezpośrednich inwestycji zagranicznych firm litewskich [*Lietuvos Respublikos...* 2006, s. 100-101]: przemysł przetwórczy – 22,9%, pośrednictwo finansowe – 16,0%, handel – 28,8%, dostawy energii elektrycznej, gazu i wody – 0,7% oraz nieruchomości – 17,9%. Inwestycje te w pierwszych trzech kwartałach 2006 r. wyniosły ponad 3 mld litów. W większości były to inwestycje w Europie (99,9% BIZ pochodzących z Litwy), w tym: na Łotwie (34,8%), w Rosji (13,2%), w Polsce (12,6%), na Ukrainie (9,7%), w Estonii (6,7%), w Norwegii (3,7%). Sąsiednia Białoruś nie cieszy się zainteresowaniem litewskich inwestorów (1,1%) [*Lietuvos Respublikos...* 2006, s. 96-97].

4. Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na gospodarkę Litwy

Inwestycje zagraniczne są ściśle związane ze wzrostem gospodarczym, a ten według prognoz może osiągnąć na Litwie w 2006 r. poziom 7,0%⁴ (tab. 1). Już w 2004 r. udział BIZ w gospodarce Litwy wyniósł 28,8% PKB. Było to o 8,1% więcej niż w roku 2000 [*World Investment...* 2005, s. 314]. W roku 2004 Litwa wyprzedziła Polskę w rankingu pod względem PKB *per capita* według parytetu siły nabywczej.

W 2005 roku Litwa przekroczyła psychologiczny próg, jakim jest 50% dochodu narodowego krajów UE, osiągając 52,1% średniego poziomu PKB *per capita* według PPS dla UE 25; Polska osiągnęła w tym samym okresie 49,8% tego wskaźnika. Wraz ze wzrostem gospodarczym na Litwie następuje szybkie zwiększanie się dochodów ludności. W trzecim kwartale 2006 r. średni poziom wynagrodzeń brutto w kraju wyniósł 1653,5 litów [Serwis Informacyjny Urzędu... 2006], co stanowiło rów-

⁴ W drugim kwartale 2006 r. na Litwie odnotowano największy w UE 25 przyrost PKB, który wyniósł 108,4% w stosunku do analogicznego okresu poprzedniego roku. Dane Urzędu Statystycznego Litwy [Serwis Informacyjny Urzędu... 2006].

nowartość ok. 480 euro. Jednak pomimo tak spektakularnych osiągnięć, poziom życia ludności jest na Litwie nadal o wiele niższy niż w większości krajów tzw. starej Europy. W świetle bezpośrednich inwestycji zagranicznych szybki wzrost wyngrodzeń i związany z tym wzrost siły nabywczej ludności powoduje, niestety, wzrost kosztów pracy, zmniejszenie konkurencyjności litewskich wyrobów oraz – w perspektywie – pogorszenie rentowności inwestycji zagranicznych na Litwie.

Ważnym efektem rosnących inwestycji jest poprawa sytuacji na rynku pracy. Stopa bezrobocia na Litwie maleje od początku okresu transformacji. W listopadzie 2006 r. poziom bezrobocia w kraju obniżył się do rekordowych 3,2% (tab. 1). Inwestycje zagraniczne na Litwie to przede wszystkim inwestycje typu *greenfield*, związane z tworzeniem nowych miejsc pracy.

Charakter inwestycji powoduje, że Litwa pozyskuje coraz więcej nowoczesnych technologii. Na Litwie otworzyło swoje filie wiele korporacji transnarodowych. Pierwsza spółka z udziałem zagranicznym (litewsko-węgierska spółka Liet-tara-Volanpak) została utworzona w 1987 r. Wśród pierwszych inwestorów, którzy przybyli na Litwę w 1990 r., były spółki McDonald's, Philip Morris i Coca-Cola.

Na wysokość dochodów budżetowych z tytułu prywatyzacji istotny wpływ miała największa dotychczas transakcja w krajach bałtyckich, a mianowicie sprzedaż 60% akcji spółki telekomunikacyjnej Lietuvos Telekomas firmie Amber Teleholdings (holding szwedzkiej Telii oraz fińskiej Sonery). Inwestorzy strategiczni zapłacili 510 mln dol. oraz zobowiązali się zainwestować kolejne 221 mln dol. w ciągu dwóch lat. W roku 1999 do największych transakcji należała sprzedaż firmy transportu morskiego CLASCO za 50 mln dol. oraz sprzedaż 80% największej litewskiej spółki ubezpieczeniowej Lietuvos Draudimas (odpowiednik PZU SA w Polsce) duńskiej spółce Codan za 26 mln dol. W roku 2000 inwestorzy zagraniczni nabyli 16 przedsiębiorstw. W marcu 2004 r. sfinalizowano prywatyzację drugiego strategicznego przedsiębiorstwa zajmującego się dystrybucją gazu ziemnego Lietuvos Dujos (Litewski Gaz). Doszło do tego po podpisaniu umowy o dostawach gazu dla litewskiej firmy przez Gazprom do 2015 r. Dzięki tej umowie Lietuvos Dujos będzie kupować do 70% gazu dostarczonego na Litwę przez Gazprom. Rosyjski koncern zapłacił ok. 36 mln dol. za przejęcie 34% akcji litewskiej spółki, to jest o jedną szóstą taniej niż tej samej wielkości pakiet nabyty w roku 2002 przez niemiecki Ruhrgas (grupa EON). Zgodnie z założeniami prywatyzacyjnymi 24,36% akcji spółki pozostało w rękach rządu, a reszta znalazła się w posiadaniu inwestorów giełdowych. Przewiduje się, że niemiecko-rosyjski tandem zainwestuje w Lietuvos Dujos blisko 50 mln dol. [Litwa. Przewodnik dla... 2005, s. 37-38]. Sieć spółki Lietuvos Dujos ma strategiczne znaczenie dla Gazpromu, gdyż gazociągi tej firmy służą do tranzytu gazu do rosyjskiej enklawy w Kaliningradzie, a także do Łotwy i Estonii. Działają tam firmy gazownicze Gazpromu. Przewiduje się, że zużycie gazu na Litwie wzrośnie po zamknięciu litewskiej elektrowni atomowej w Ignalinie.

W kilku ostatnich latach wzrosło zainteresowanie litewskim sektorem ubezpieczeniowym wśród inwestorów zagranicznych. W roku 2003 posiadali oni akcje w 15 z 28 spółek, co stanowiło 68% kapitału akcyjnego. Jako pierwszy, w roku 1996, Alte Leipziger Europa AG nabył litewską spółkę Drauda. Kolejne zmiany zaszły w roku 1999: duńską Cogan wybrano na inwestora strategicznego w Lietuvos Draudimas (sprzedano 80% akcji), fińska Pohjola wraz z American International Group i Seesam International Insurance Company założyły spółkę Seesam. Rozpoczęła także działalność fińska Sampo, a Polskie Towarzystwo Reasekuracyjne nabyło za 172 mln dol. 80% akcji w Preventa. W roku 2002 PZU SA zawarł umowę na zakup większościowego pakietu akcji litewskiej spółki ubezpieczeniowej LINDRA, która ma 5,31% udziału na rynku ubezpieczeń na Litwie i zajmuje na nim piąte miejsce. PZU SA planuje w ciągu pięciu lat zdobyć 25% litewskiego rynku ubezpieczeniowego.

Według stanu z 1 stycznia 2004 r. w litewskiej gospodarce funkcjonowało 150 krajowych korporacji (spółek matek), działały tam 2652 filie i przedstawicielstwa podmiotów zagranicznych oraz funkcjonowało 7395 przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. W 2004 r. głównymi inwestorami na Litwie były: amerykański koncern Philip Morris (nazwa litewskiej spółki córki: Philip Morris Lietuva) – 84 mln euro, szwedzki SKB – Skandinaviska Enskilda Banken (Vilniaus Bankas) – 192 mln euro, duński TDC (Bite GSM) – 151 mln euro oraz Carlsberg Breweries (Svyturys, Utena) – 78 mln euro. Łączna wartość kapitału tych podmiotów wynosiła 12,8 mld litów, przy czym 7,6 mld litów (59,6%) stanowił kapitał zagraniczny [World Investment... 2005, s. 263].

Wyniki pierwszych lat działalności zagranicznych spółek rokuja dalsze przyspieszenie rozwoju poszczególnych rynków na Litwie oraz natężenie konkurencji. Należy się spodziewać dalszej konsolidacji, przejęć, jak również bankructw.

O wzroście atrakcyjności Litwy świadczy zmiana jej pozycji w międzynarodowych rankingach wiarygodności inwestycyjnej i kredytowej. Należy przy tym zauważyć, że prezentowane przez poszczególne instytucje międzynarodowe i ośrodki opiniotwórcze oceny atrakcyjności Litwy jako miejsca lokowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych są zróżnicowane (tab. 4).

Tabela 4. Atrakcyjność Litwy dla inwestorów zagranicznych na tle wybranych krajów

Kraj	Pozycja według GCI* 2006	Wartość GCI 2006	Pozycja według GCI 2005	Ranking ONZ 2005
Estonia	25	5,12	26	<i>front-runners</i>
Łotwa	36	4,57	39	<i>front-runners</i>
Litwa	40	4,53	34	<i>front-runners</i>
Polska	48	4,30	43	<i>below potential</i>
Niemcy	8	5,58	6	<i>below potential</i>
USA	6	5,61	1	<i>below potential</i>

* Pozycja kraju według Global Competitiveness Index (GCI).

Źródło: [World Investment... 2005].

Zaprezentowany w tab. 4 międzynarodowy ranking Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju jest opracowywany na podstawie indeksu preferencji BIZ oraz indeksu potencjału BIZ⁵. Na Litwie oba indeksy były relatywnie dobre w okresach 1998-2000 i 2001-2004. W okresie 2001-2004 Litwa była na 59 miejscu w światowym rankingu krajów pod względem atrakcyjności dla inwestorów zagranicznych, Polska – na 75, Czechy – na 28, Słowacja – na 25, Węgry – na 46, Estonia – na 16, a Łotwa – na 47. W 2006 r. Litwa poprawiła swoją pozycję i znalazła się na 40 miejscu w rankingu (tab. 4).

Pomimo nadal występujących historycznych czynników mających negatywny wpływ na atrakcyjność inwestowania, Litwa należy do kategorii państw o progresywnej stopie wzrostu BIZ. Zgodnie z klasyfikacją stosowaną przez Konferencję Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju Litwa od kilku lat należy do grupy państw tzw. *front-runners*⁶. Rząd Litwy kontynuuje dostosowanie prawa i regulacji, które mają stworzyć jeszcze bardziej przyjazne warunki dla inwestorów zagranicznych.

5. Wnioski

Po kilku latach transformacji systemowej Litwa zdołała stworzyć wystarczająco atrakcyjne warunki dla inwestorów zagranicznych. Należy przy tym wskazać na specyficzne cechy gospodarki litewskiej, takie jak:

- korzystne położenie geograficzne, które pozwala traktować Litwę jako obszar dogodnych połączeń tranzytowych,
- brak surowców naturalnych, co stwarza konieczność poszukiwania innych czynników rozwoju gospodarki,
- Litwa jako mały kraj charakteryzuje się zdolnością szybkiej reakcji na zmianę warunków zewnętrznych i inne.

Rozmiary bezpośrednich inwestycji zagranicznych na Litwie jeszcze nie są adekwatne do potrzeb gospodarki narodowej. Przystąpienie kraju do UE i NATO można uznać za kluczowy czynnik sprzyjający przyciąganiu inwestycji zagranicznych. W najbliższych latach Litwa może się spodziewać napływu inwestycji bez-

⁵ Indeks preferencji BIZ jest definiowany jako współczynnik udziału danego kraju w globalnym przepływie BIZ w stosunku do jego udziału w globalnym PKB. Indeks potencjału BIZ jest kompleksową wartością wyrażoną na bazie średniej kilku czynników takich, jak: realny wzrost PKB, PKB *per capita*, procentowy udział eksportu w PKB, liczba numerów telefonicznych na 1000 mieszkańców, zużycie energii *per capita*, stosunek nakładów na B+R do dochodu narodowego, udział studentów w liczbie ludności i in.

⁶ Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju stosuje podział krajów na grupy pod względem klimatu inwestycyjnego: *front-runners* – kraje o wysokim poziomie indeksów potencjału i preferencji BIZ, *above-potential* – kraje o niskim indeksie potencjału BIZ, a wysokim indeksie preferencji BIZ, *below-potential* – kraje o wysokim indeksie potencjału BIZ, a niskim indeksie preferencji BIZ, *under-performers* – kraje o niskim indeksie potencjału i indeksie preferencji BIZ.

pośrednich raczej z krajów WNP niż z krajów UE. Może to wynikać z ich dążenia do wykorzystania wielu atutów, które ma ten kraj jako ewentualny punkt wyjścia czy „pomost” w eksporcie na jednolity rynek unijny. Jedną z przyczyn obniżenia dynamiki napływu BIZ na Litwę wydaje się zakończony już prawie proces prywatyzacji i wyczerpywanie się możliwości nabywania litewskich przedsiębiorstw państwowych przez zagranicznych inwestorów.

Literatura

- Law on Investments of the Republic of Lithuania*, dziennik urzędowy „Valstybes Zinios” 1999 nr VIII-1312/1999, 7.07.1999.
- Lietuvos ekonomikos apžvalga*, Vilniaus Bankas, Vilnius 2004.
- Lietuvos Respublikos Mokejimų Balansas*, Lietuvos Bankas, Vilnius 2006.
- Litwa. Przewodnik dla przedsiębiorców*, wydanie drugie z suplementem, UNIDO ITPO, Warszawa 2005.
- Litwa. Przewodnik po rynku*, Wydział Ekonomiczno-Handlowy Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej na Litwie, Wilno 2005.
- Serwis Informacyjny Narodowego Banku Litwy, <http://www.lb.lt>, 20.12.2006.
- Serwis Informacyjny Urzędu Statystycznego Litwy, <http://www.stat.gov.lt>, 20.12.2006.
- World Investment Report. Transnational Corporations and Internationalization of R&D*, United Nations Conference on Trade and Development, New York, Geneva 2005.

FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE LITHUANIAN ECONOMY DURING THE TRANSFORMATION PERIOD

Summary

Foreign direct investment (FDI) is an important element of globalization and integration of European Union countries. The example of Lithuania – one of the new member states – approves global tendencies in changes of geographical and brand structure of FDI, and also shows the role of FDI as a key factor of economic development.

Jerzy Ładysz – dr, adiunkt w Katedrze Gospodarki Przestrzennej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu – Wydział w Jeleniej Górze.

Sławomir Czetwertyński – mgr, asystent w Katedrze Mikroekonomii Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu – Wydział w Jeleniej Górze.